

Кудлай К.В., Уманець М.В.

Дніпровській національний університет імені О.Гончара

Родинне виховання як ключовий фактор успішного розвитку дитини дошкільного віку

Сім'я – головний осередок суспільства. Вона відіграє надзвичайну важливу роль у його життєдіяльності – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість існування суспільства. У сім'ї створюється найбільше суспільне багатство – людина. Тут вона народжується і формується як особистість. Це та клітинка, з якої розпочинається будь-яка держава.

Соціалізація дитини не може бути досягнута без залучення до цього процесу його батьків та близьких людей. Родина як соціальний інститут покликає соціалізувати дитину, казав ще З. Фрейд. Саме в родині в дитини складаються перші уявлення про людські цінності, характер взаємин між людьми, формуються моральні якості.

Виховання дитини та побудова гармонійних емоційних відносин з нею справа не легка й завжди носить зворотній характер. На думку Бодальова А. А. [1] вироблення власного механізму емоційного збалансування у дорослих, побудова гармонійного світосприйняття являється запорукою вироблення тих самих механізмів і у їх дітей. Щоб розглянути процес емоційної взаємодії батьків та дітей ми будемо опиратися на такі фундаментальні поняття як емоційна компетентність, емпатія, почуття любові, емоційна підтримка та емоційний контакт.

Вивчення впливу емоційного компонента дитячо-батьківської взаємодії на психічний розвиток дитини показано в роботах А.І. Захарова [3,4]. Автором виділені якісні й кількісні критерії повноцінного емоційного спілкування батьків з дошкільником. При дефіциті емоційних контактів процес психічного особистісного розвитку затрудняється й спотворюється.

Одна з найбільш важливих для психології ідей Л.С. Виготського [2] полягає в тому, що джерело психічного розвитку перебуває не усередині дитини, а в його відносинах з дорослим.

Згідно з позицією Л.С. Виготського, соціальний світ і навколишні дорослі не протистоять дитині й не перебудовують його природу, але є органічно необхідною умовою його людського розвитку. Дитина не може жити й розвиватися поза суспільством, він споконвічно включений у суспільні відносини, а тому чим менша дитина, тим більш соціальною істотою вона є [2].

Михальська С. А. [6] розглядає проблему взаємодії батьків і дітей в аспекті розвитку емоційної сфери дитини, і він відмічає проєкцію емоційної чуйності дитини на почуття інших дорослих і дітей. Вона відзначає, що дитина на перших етапах життя пов'язана зі світом через афективну сферу, і його емоційні контакти встановлюються за типом емоційного зараження.

За А. Валлоном, на другому році життя дитина вступає в «ситуацію симпатії». На цій стадії дитина мовби злита з конкретною ситуацією спілкування й з партнером, чий переживання вона розділяє. «Ситуація симпатії» готує дитину до «ситуації альтруїзму». На стадії альтруїзму (4-5 років) дитина навчається співвідносити себе й іншого, усвідомлювати переживання інших людей, передбачити наслідки своєї поведінки.

Так, в міру психічного розвитку, дитина переходить від нижчих форм емоційного реагування до вищих моральних форм чуйності [6]. Важливим компонентом у взаємодії батьків і дітей являється вироблення такого психологічного інструменту як емпатія. Calhoun M.L., Hawisher M. вважають емпатію одним з найважливіших джерел розвитку особистості дитини. На їхню думку, емпатія – це комбінації теплоти, уваги й впливу. Автори опираються на ідею про розвиток дитини як процесу встановлення балансу між потребами батьків і дитини. Дотримання балансу потреб робить виховання ефективним, а емпатія визначає психологічний клімат навчання дитини взаєминам з людьми [8].

Емпатія у відносинах батьків і дітей можлива тільки в тому випадку, коли батьки розуміють почуття дітей, беруть участь у їхніх справах і дозволяють їм деяку самостійність. Емпатійні відносини батьків полегшують процес адаптації. Але навчати дитину емпатії стає можливим тільки тоді, коли самі батьки є носіями цієї психологічної властивості. Адже ми не можемо поділитися тим, чого не маємо самі.

А.С. Співаковська [7] справедливо звертала увагу на можливі розбіжності в родині між родичами, пов'язані з питаннями виховання дітей і взаємин з ними. Вона підкреслювала, що в родині «необхідно виробити єдину, прийнятну для всіх лінію взаємодії з дітьми... основне завдання для всіх учасників сімейного союзу в трьох поколіннях полягає в створенні емоційно рівних, взаємоприйнятих, вільних і незалежних, але дружньо-конструктивних відносин».

Одним з важливих факторів соціально-педагогічної роботи з дитиною виступає наявність людини, що є його основним вихователем (вихователем № 1). Дослідження фахівців, що працюють із родинами, а також особистий досвід, дозволяють виділити в якості основного вихователя наступних осіб: мати дитини, бабуся, тітка, нянька або доглядальниця (Мастюкова Е. М., Московкіна А. М., Карпова Н. Е., Стрекапова Т. А.) [5].

Особливості виховної функції сім'ї полягають у тому, що вона одночасно виховує дорослих і дітей та реалізується у таких трьох головних аспектах:

1. Становлення, розвиток, виховання дитини як особистості, сприяння розвитку її здібностей. Сім'я репрезентує дитині суспільство, забезпечує передавання їй соціального досвіду, охороняє її права.

2. Здійснення виховного впливу сім'ї на кожного індивіда впродовж усього його життя. Кожна сім'я має свою систему виховання, засновану на певних ціннісних орієнтаціях.

3. Спонування дітьми саморозвитку, самовдосконалення своїх батьків та інших родичів. Дитина є невичерпним джерелом життєвих успіхів, емоційних стимуляторів для дорослих.

Виховуючи дитину, батьки самі повинні поводитися на рівні вимог, які їй пред'являють. Очевидно, на цьому ґрунтуються твердження, що не сім'я соціалізує дитину, а дитина соціалізує дорослих.

Література

1. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1995. – 326 с.
2. Виготський Л.С. Психологія розвитку дитини. – Москва: Ексмо, 2004 – 512 с.
3. Захаров А. И. Детские неврозы / А. И. Захаров. – СПб. : Респекс, 1995. – 192 с.
4. Захаров А. И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка /А. И. Захаров. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с
5. Мастюкова О. М., Московкіна А. Г. Сімейне виховання дітей з відхиленнями в розвитку / Під ред. В. І. Селіверсторова. М.: Гуманит. вид. Центр «ВЛАДОС», 2003. Н С. 306Н318; 331Н333.
6. Михальська С. А. Родинне спілкування як чинник мовленнєвого розвитку дошкільника / С. А. Михальська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - 2011. - Вип. 5. - С. 35-44.
7. Співаковська А. С. Психічний розвиток дітей із синдромом аутизму /А. С. Співаковська. Н Спб.: Дидактика Плюс, 2001. Н 365 с.
8. Calhoun M.L., Hawisher M. Teaching and learning strategies for physically handicapped Students. Baltimore, 1987.